

УДК 930:94(540):929 Литвиненко
ORCID 0000-0002-6763-2462
<http://doi.org/10.5281/zenodo.2601696>

О. О. Чувпило

доктор історичних наук, професор кафедри нової та новітньої історії
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ІНДОЛОГІЧНА СПАДЩИНА Ю. Г. ЛИТВИНЕНКА (до 90-річчя від Дня народження)

У статті розглядається наукова спадщина відомого харківського історика-індолога – кандидата історичних наук, доцента Юрія Григоровича Литвиненка (1929–1990). У його працях всебічно досліджений робітничий рух Індії в 20-ті роки ХХ століття, висвітлюється процес формування перших комуністичних угруповань народів Індостану та утворення Комуністичної партії Індії, аналізується її програма й тактика, описується діяльність Індійського національного конгресу (ІНК) і його ставлення до робітничого та комуністичного руху, розкривається низка важливих сторін діяльності борців за незалежність, а також життя й світогляд видатних індійських національних лідерів.

Ключові слова: Ю. Г. Литвиненко, Індія, індологія, індійський робітничий рух, комуністичний рух Індії.

В статье рассматривается научное наследие известного харьковского историка-индолога – кандидата исторических наук, доцента Юрия Григорьевича Литвиненко (1929–1990). В его работах всесторонне исследовано рабочее движение Индии в 20-е годы ХХ века, освещается процесс формирования первых коммунистических групп народов Индостана и образование Коммунистической партии Индии, анализируется ее программа и тактика, описывается деятельность Индийского национального конгресса (ИНК) и его отношение к рабочему и коммунистическому движению, раскрывается ряд важных сторон деятельности борцов за независимость, а также жизнь и мировоззрение выдающихся индийских национальных лидеров.

Ключевые слова: Ю. Г. Литвиненко, Индия, индология, индийское рабочее движение, коммунистическое движение Индии.

The article discusses the scientific heritage of the famous Kharkiv historian-indologist – candidate of historical sciences, associate professor Yuri Grygoryevych Lytvynenko (1929–1990). His

work comprehensively explored the labor movement in India in the 20s of the twentieth century, highlights the process of the formation of the first communist groups of peoples of Hindustan and the formation of the Communist party of India, analyzes its program and tactics, describes the activities of the Indian National Congress (INC) and its attitude to the labor and communist movement, reveals a number of important aspects of the activities of fighters for independence, as well as the life and ideology of prominent Indian national leaders.

The author also notes that the V. N. Karazin Kharkiv National University became the first educational and scientific center in Ukraine, where after the Second World War the revival and development of various Oriental disciplines begun, started back in Tsarist time. The leading role in this belonged to the outstanding Ukrainian Arabist, professor A. P. Kovalevsky. He actively advocated the need to return to classical oriental studies, was opposed to the politicization of Orientalism, its regulation, the allocation of conjuncture trends and themes. Thanks to the efforts of A. P. Kovalevsky, at the history department of the university, where the scientist first headed the department of new and recent history, and then he founded the department of history of the Middle Ages, in the 50-60s of the twentieth century, Arabic, Indology, Sinology, Turkic and Japanese studies took place. Specialists also appeared who mastered Arabic, Hindi, Chinese, Turkish, and Japanese. They defended their dissertations on oriental themes, which were based on original oriental sources. Apart from Yu. G. Lytvynenko, the well-known arabist V. M. Beylis, the leading turkologist of Ukraine I. F. Chernikov, the sinologist B. V. Vetrov, the Japanese historian Ya. A. Pobelensky, the Africanist B. G. Pilverman and others. All of them made a significant contribution to the formation and development of Ukrainian national Orientalism.

Keywords: Yu. G. Lytvynenko, India, Indology, Indian labor movement, communist movement of India.

Постановка проблеми. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, що в 2020 р. буде святкувати свій 215-літній ювілей, став першим на Україні освітнім і науковим центром, який у 50-х роках ХХ ст. почав відроджувати розвиток різних сходознавчих досліджень, започаткованих ще у 1805–1917 рр. і припинених за часів сталінізму. Провідна роль у цьому належала видатному українському арабісту, професору А. П. Ковалівському (1895–1969). Саме він активно відстоював необхідність повернення до класичного сходознавства, був супротивником політизації орієнталістичної науки, її надмірної регламентації, виділення пріоритетних і актуальних з точки зору влади кон'юнктурних напрямів і тем. Завдяки зусиллям А. П. Ковалівського на історичному факультеті університету, де вчений спочатку очолював кафедру нової та новітньої історії, а потім засновану ним кафедру історії середніх віків, у 50–60-ті роки ХХ ст. відбулося становлення арабістики, індології, синології, тюркології та японознавства, з'явилися фахівці, які оволоділи арабською, гінді, китайською, турецькою та японськими мовами, а також захистили

дисертації зі сходознавчої тематики, що ґрунтувалися на оригінальних східних джерелах. Учнями А. П. Ковалівського стали відомий арабіст В. М. Бейліс, провідний тюрколог України І. Ф. Черніков, синолог Б. В. Ветров, японознавець Я. А. Побеленський, африканіст Б. Г. Пільверман та інші. Усі вони зробили свій вагомий внесок у становлення й розвиток української національної орієнталістики. Одним із найталановитіших учнів А. П. Ковалівського був доцент кафедри нової та новітньої історії ХДУ Юрій Григорович Литвиненко (1929–1990), який у 1953 р. із відзнакою закінчив історичний факультет Харківського державного педагогічного інституту ім. Г. С. Сковороди і після цього працював у ньому викладачем кафедри загальної історії та секретарем інститутського комітету комсомолу протягом 1953–1958 рр.

Аналіз актуальних досліджень. На жаль, досить-таки значні загальносходознавчі та індологічні наукові, науково-популярні й популярні доробки Ю. Г. Литвиненка, як і його публікації з історії світового комуністичного, робітничого й національно-визвольного рухів, ще

не стали предметом спеціального наукового дослідження в працях вітчизняних істориків та історіографів.

Мета даної статті – розглянути не всі роботи Ю. Г. Литвиненка про далеке минуле країн Азії та Африки, а лише ті, в яких висвітлювалася історія Індії за часів колоніалізму та боротьба її народів за національне й соціальне визволення.

Виклад основного матеріалу. Приступаючи до розгляду поставленого питання, слід зазначити, що головним захопленням життя Ю. Г. Литвиненка стала загадка Індія, історію якої юнак досконало знав ще навчаючись у середній школі, а в студентські роки (1949–1953) зайнявся вивченням культури й мов народів Індійського субконтиненту в давні часи. Із великим задоволенням і насолодою читаючи «Махабхарату» і «Рамаяну», веди й ведичну літературу, майбутній вчений зацікавився проблемою виникнення та розвитку індійських мов, зокрема адіпракрити, пракритів (шаурасені-пракрити, магадхі-пракрити й махараштрі-пракрити), санскриту, палі, гінді й урду. Він самотужки опанував санскрит і гінді, маючи намір у майбутньому вивчити й бенгалі, але свою мовну підготовку вважав недостатньою і завжди соромився говорити про неї. Як згадував Ю. Г. Литвиненко, тему кандидатської дисертації він обрав з історії середньоіндійських мов (V ст. до н. е. – X ст. н. е.). Однак вона не була затверджена, оскільки її визнали філологічною, неісторичною і неактуальною. Натомість аспірантові порадили вибрати щось із пріоритетної, рекомендованої партією для вивчення тематики, тобто якісь сюжети з історії робітничого, комуністичного або національно-визвольного руху. Ю. Г. Литвиненко зупинився на робітничому русі в Індії в 1927–1929 рр., коли, як він писав, «спостерігалось піднесення страйкової боротьби індійського пролетаріату, посилювалася його організованість і розгорнулася боротьба за створення Комуністичної партії Індії». Відтоді й до кінця свого життя вчений понад 30 років присвятив дослідженню переважно різних проблем робітничого, комуністичного й національно-визвольного рухів народів Британської Індії в 20–40-ві роки ХХ ст.

Яка ж наукова індологічна спадщина одного з фундаторів української індології? Ю. Г. Литвиненко був автором майже 40 наукових і науково-популярних публікацій з індійської проблематики. Значним внеском в українську індологічну науку є його праці, присвячені історії індійського робітничого, профспілкового, комуністичного та національно-визвольного рухів у міжвоєнний період, діяльності робітничо-селянських партій, Індійського національного конгресу (ІНК), інших національно-патріотичних організацій та угруповань, аналізу світогляду й діяльності видатних діячів робітничого й визвольного рухів народів Південної Азії, взаємовідносинам різних течій та угруповань індійського націоналізму й ідейно-політичній боротьбі між ними. На жаль, Ю. Г. Литвиненко не став доктором історичних наук. 22 травня 1964 р. він успішно захистив кандидатську дисертацію за темою «Робітничий рух в Індії у кінці часткової тимчасової стабілізації капіталізму (1927–1929 рр.)». Науковим керівником її був проф. А. П. Ковалівський. Зазначимо, що вперше в історії вітчизняної індології дисертація була написана українською мовою, а це на той час потребувало неабиякої мужності, викликавши неоднозначну реакцію наукової громадськості. Зокрема, з Києва надійшов негативний відгук, який дуже засмутив А. П. Ковалівського. У 1971 р. Ю. Г. Литвиненко затвердив тему докторської дисертації: «Робітничий клас Індії та національно-визвольний рух (1917–1947 рр.)». Науковим консультантом погодився стати видатний радянський індолог, завідувач кафедри історії країн Південної Азії Інституту країн Азії та Африки при МДУ проф. В. І. Павлов. Кафедра нової та новітньої історії ХДУ обговорила й ухвалила чотири з п'яти розділів докторської дисертації Ю. Г. Литвиненка, захист планувався десь на початок 90-х років, але в 1990 р. на 62 році життя перестало битися серце вченого. Згадуючи Ю. Г. Литвиненка, не можна не звернути увагу на те, що він брав активну участь у підготовці індологічних кадрів, зокрема надав велику допомогу О. О. Чувпило в підготовці кандидатської та докторської дисертацій, займався науковою критикою і

популяризацією сходознавчих знань, залучався до написання енциклопедій, підручників і навчальних посібників з історії країн Азії та Африки, входив до складу редакційної колегії республіканського міжвідомчого наукового збірника «Питання нової і новітньої історії».

Індологічну спадщину Ю. Г. Литвиненка умовно можна розділити на чотири рубрики: 1) праці з історії робітничого руху Британської Індії; 2) дослідження з історії індійського комуністичного руху; 3) роботи з історії визвольної боротьби народів Індостану проти британських колонізаторів; 4) індологічні публікації в Українській радянській енциклопедії.

Приступаючи до її розгляду, слід насамперед стисло висвітлити його загально-теоретичні сходознавчі й індологічні погляди, які в закінченому систематизованому вигляді так і не знайшли місця на сторінках друкованих видань, але збереглися в численних нотатках вченого, висловлювалися ним на наукових сходознавчих конференціях, викладалися з року в рік багатьом поколінням студентів-істориків, доповідалися на засіданнях кафедри нової та новітньої історії ХДУ, обговорювалися під час спілкування з колегами. Звертаємо увагу на те, що Ю. Г. Литвиненко, не заперечуючи та формально не виходячи за межі тодішньої традиційної істматівської сходознавчої парадигми й офіційних наукових догм і стереотипів, все ж висловлював ідеї, які іноді випереджали свій час, а деякі з них пізніше навіть стали загальноприйнятими. Зокрема, ще у 60–70-ті роки ХХ ст. під час сходознавчих наукових дискусій та активізації боротьби течій у радянській орієнталістиці він наголошував, що п'ятичленна істматівська формаційна система історичного розвитку людства, в основі якої лежала періодизація суто європейських явищ і подій, не могла пояснити усього розмаїття процесів, що відбувалися в країнах Азії та Африки, і вказував на необхідність перегляду періодизації східної історії, виходячи з аналізу специфіки розвитку кожної країни окремо або якогось певного регіону. Особливо це стосувалося Японії, Китаю та Індії, які найбільш наочно випадали із загальної формаційної пері-

одизації за європейськими зразками, оскільки вони мали глибоку безперервну спадкоємну історичну й культурну традицію, а всі зміни, що відбувалися в них, проходили еволюційно, без різких стрибків, не фіксуєчись у людській свідомості як рубіжні. Тому, викладаючи історію цих трьох країн, Ю. Г. Литвиненко акцентував увагу саме на унікальність розвитку їхніх цивілізацій і, підтримуючи свого вчителя А. П. Ковалівського, схилився до формаційно-цивілізаційного підходу при періодизації японської, китайської та індійської історії.

Під час знаменитої наукової дискусії про «азійський» спосіб виробництва він солідаризувався з відомими радянськими сходознавцями Л. Б. Аласвим, Т. П. Дев'яткіною, М. М. Єгоровою, Г. Г. Котовським, В. І. Павловим і деякими іншими, які виступили проти євроцентризму при періодизації історії Сходу, а також проти вульгаризації, догматизації та примітивізації орієнталістики, що створювало лише ілюзію її науковості. До того ж у своїх лекційних курсах, від яких, на жаль, збереглися лише фрагменти, Ю. Г. Литвиненко піддав критиці тих сходознавців, які традиційно оцінювали історію країн афро-азійського регіону на основі європейських або сучасних їм уявлень і критеріїв, що призводило до численних деформацій та неминучих викривлень. Він також закликав враховувати характерні особливості та специфічні риси розвитку кожної країни й кожного періоду окремо, оцінки давати не з точки зору європейських критеріїв і систем цінностей, коли узагальнювалися чи порівнювалися речі, схожі лише на перший погляд, а в кожному конкретному випадку, з обов'язковим урахуванням усього комплексу визначальних чинників, уникаючи некоректних аналогій, категоричний суджень і висновків, догматичних наукових уподобань та упередженості, що в протилежному разі неминуче вело до спрощення історичного процесу в східних країнах.

Повною мірою все це стосувалося й поглядів Ю. Г. Литвиненка на індійську історію, де він був визнаним фахівцем, якого знали й поважали усі радянські індологи. Викладаючи три десятиліття історію

народів Індійського субконтиненту на всіх відділеннях історичного факультету ХДУ, він досить часто висловлював неординарні точки зору (це ще й зараз добре пам'ятають його численні учні й колеги по роботі), далекі від санкціонованих владою вульгарних істмативських ідей і схем. Причому лектор кожний рік намагався трохи по-іншому викладати й інтерпретувати минуле однієї з найдавніших цивілізацій світу, не пов'язуючи її з певною політичною кон'юнктурою, а навпаки, ґрунтуючись на найновітніших досягненнях не тільки радянської, а й зарубіжної індологічної науки. Він завжди ставив перед собою завдання висвітлити не лише загальні закономірності історико-культурного процесу народів сучасної Індії, а й показати своєрідність, специфічність та індивідуальність цієї загадкової країни, оцінити вплив на неї європейської культури та політичних систем, визначити внесок індійців у світову цивілізацію. При цьому Ю. Г. Литвиненко, випереджаючи свій час, звертав особливу увагу на безперервність і спадкоємність розвитку індійського суспільства з найдавніших часів і до наших днів і тому виступав проти механічного перенесення й поширення на індійську історію суто європейських понять і визначень (давність, середньовіччя, новий час), а тим паче проти ототожнення їх із певними соціально-економічними процесами, характерними переважно лише для країн Західної Європи. Кілька поколінь студентів-істориків ХДУ слухали лекції доцента Ю. Г. Литвиненка з історії країн Азії та Африки, в яких говорилося про відносність усіх загальноприйнятих понять, визначень, термінів, схем, рубежів, етапів всесвітньої історії, коли мова заходить про унікальну індійську цивілізацію, що має свою внутрішню періодизацію, в основі якої лежать виключно індійські рубіжні події та дати.

Учні Ю. Г. Литвиненка й викладачі історичного факультету ХДУ старшого покоління також добре пам'ятають, як справджувалися його всебічно аргументовані й вивірені наукові передбачення та прогнози про ймовірний розвиток політичної ситуації в Південній Азії перед проголошенням Бангладеш (1971 р.), стосовно

утворення й діяльності в Республіці Індія блоку Джаната фронт на чолі з М. Десаї, а також долі створеного ним першого неконгресистського індійського уряду в 1977–1979 рр., оцінки ситуації напередодні парламентських виборів 1980 р. в Індії, коли всупереч усім прогнозам науковців і політологів перемогла очолювана І. Ганді партія ІНК(І) і до влади в країні знову повернулися конгресисти, попередження Ю. Г. Литвиненка в лекціях перед студентами й широкою громадськістю про велику загрозу життю І. Ганді за кілька тижнів до її трагічної загибелі та висловлені ним пророчі припущення в публічній лекції на Харківському заводі харчових кислот, де він виступав разом з автором даної статті, що син І. Ганді – Р. Ганді, який очолював індійський уряд після її вбивства, незважаючи на досягнуті ним значні успіхи у внутрішній та зовнішній політиці, скоріше за все програє парламентські вибори блоку опозиційних партій, що повністю підтвердилось у 1989 р.

Але найбільший внесок Ю. Г. Литвиненко зробив у дослідження проблем історії індійського робітничого руху в 20-ті роки ХХ ст. та його ролі в розвитку національно-визвольної боротьби [див.: 1; 2; 15]. Ним фундаментально висвітлені такі важливі питання: чисельний склад фабрично-заводських робітників Британської Індії, їхнє економічне становище, умови праці й життя, стан трудового законодавства в найбільшій англійській колонії, страйкова боротьба індійських трудящих, розвиток профспілкового руху, участь у ньому різних політичних сил та угруповань, зокрема індійських комуністів та англійських лейбористів. Науковою новизною тією чи іншою мірою відрізнялися такі сюжети: характеристика індійської фабрично-заводської промисловості, постійні промислові робітники, їхня кількість і склад наприкінці 20-х років ХХ ст., розподіл робітників по окремих галузях і районах країни, зв'язки робітників із селом, рухомість робочої сили на різних підприємствах і в різних галузях промисловості, умови праці робітників, тривалість робочого дня, оплата праці, життєвий рівень, харчування, санітарні умови, охорона здоров'я, освіта, джобберство, раціоналізація

та інтенсифікація виробництва, розвиток трудового законодавства, фабричні акти, соціальне страхування, акти про профспілки, інспекція з робітничого питання, страйкова боротьба індійських трудящих у різних галузях і в різних регіонах (текстильники Бомбею, залізничники Бенгало-Нагпурської залізниці, нафтовики Мадрасу, металісти Джамшедпуру на заводах індійського підприємця Тати, текстильники Ахмедабаду, джутовики Калькутти), політика колоніальних властей із робітничого питання, ІНК і робітничий рух, Комуністична партія Індії (КПІ) та робітничий рух, утворення й діяльність Всеіндійського конгресу профспілок (ВІКПу), загальна характеристика профспілкових організацій Британської Індії, боротьба течій у профспілковому русі, ліва профспілка «Гірні Камгар» та її діяльність, діяльність англійських лейбористів і Генеральної ради тред-юніонів в Індії, індійські профспілки й міжнародний робітничий рух, під яким за традицією розумівся Профінтерн.

Незважаючи на те, що радянська індологія висвітлила історію комуністичного руху народів Британської Індії достатньо повно, хоча, звичайно, й не без ідеологічної та політичної спрямованості, Ю. Г. Литвиненко все ж зумів знайти окремі його аспекти, які залишилися непоміченими іншими дослідниками, або свідомо ігнорувалися ними з якихось кон'юнктурних чи, можливо, цензурних міркувань [див.: 3; 16; 17; 18; 19]. Передусім це стосується деяких недостатньо досліджених питань утворення й діяльності перших індійських комуністичних гуртків і груп у Бомбеї, Мадрасі, Калькутті, Канпурі й Лахорі, боротьби угруповань у комуністичному русі напередодні й під час утворення КПІ на установчій конференції в Канпурі (1925 р.), участі комуністів у робітничому, профспілковому та національно-визвольному русі, ставлення британської колоніальної адміністрації до комуністичної діяльності, тактичної лінії легальних і нелегальних комуністів, утворення й діяльності «Національної комуністичної партії» (1926 р.), спроб об'єднання різних течій індійського комунізму на травневій 1927 р. конференції в Бомбеї, їхнього ставлення до стратегічної і тактичної лінії Ко-

мінтерну та Комінтерну до них, участі комуністів в утворенні й діяльності робітничо-селянських партій Бенгалу, Бомбейського президентства, Панджабу та Всеіндійської робітничо-селянської партії, взаємовідносин індійських та англійських комуністів, діяльності індійських комуністів в еміграції, а саме утворення їхньої групи в Західній Європі, участі комуністів у діяльності конгресистської організації та деяких інших патріотичних партій та організацій, Мірутського процесу, що розпочався над індійськими лівими діячами в 1929 р., і заяви на ньому представників комуністичного руху.

Досліджуючи історію робітничого й комуністичного рухів найбільшої колонії світу, Ю. Г. Литвиненко так чи інакше торкався історії її визвольної боротьби та діяльності головної національно-патріотичної організації, що очолювала масовий антибританський рух, – Індійського національного конгресу [див.: 18; 20]. Окрім уже названих проблем про участь конгресистів у робітничому русі та стосунків конгресистів із комуністами, слід також вказати на важливість вивчення ним разом із О. О. Чувпило історії халіфатистського руху, що розгорнувся в Індії після Першої світової війни на знак протесту проти порушених західними державами прав турецького султана, який був халіфом (релігійним главою) усіх мусульман-сунітів світу [див.: 21]. Генеза цього руху та особливо участь халіфатистів у масовій гандистській ненасильницькій кампанії неспівробітництва з англійським пануванням в Індії, що розгорнулася в 1920–1922 рр. одночасно з боротьбою за халіфат, до публікації спільної роботи харківських індологів не знайшли достатнього висвітлення в індологічній та орієнталістичній літературі. Автори зробили важливий для сходознавчої науки висновок, що незважаючи на поразку руху неспівробітництва, боротьба за сварадж (самоврядування на кшталт статусу домініону) в Індії не пройшла безслідно, оскільки її найважливішим наслідком стало досягнення вперше й востаннє у новітній індійській історії справжньої індусько-мусульманської єдності, яка проявилася у співробітництві ІНК і Халіфатського комітету – головного керівного та координа-

ційного центру халіфатистського руху. Конгрес, спочатку підтримавши халіфатистське гасло масової антианглійської боротьби на захист прав халіфа, потім сильно вплинув на оформлення чисто світських вимог халіфатистів, що дало їм змогу частково подолати традиційну до цього релігійну й общинну обмеженість, ставши однією з рушійних сил руху неспівробітництва. Тому його припинення керівництвом ІНК на чолі з М. К. Ганді викликало масове невдоволення халіфатистів і стало головною причиною не тільки їхнього розриву з Конгресом, а й активізації діяльності екстремістських релігійно-общинних організацій та погіршення індусько-мусульманських відносин.

Свідченням високого фахового рівня Ю. Г. Литвиненка було його запрошення взяти участь у написанні Української радянської енциклопедії [див.: 4–14]. У ній харківський вчений став автором 11-ти індологічних статей: про Бомбейський страйк 1908 р., Великих Моголів, Маратхську державу XVII ст. на чолі з Шиваджі,

REFERENCES:

1. Lytvynenko Yu. H. Rozvytok profspilkovoho rukhu v Indii u 1927–1929 rr. / Yu. H. Lytvynenko // Ucheni zapysky Kharkivskoho derzhavnoho universytetu. Trudy istorychnoho fakultetu. – T.8. – Kharkiv, 1961. – S.55-72.
2. Lytvynenko Yu. H. Stanovyshche proletariatu Indii naperedodni svitovoi ekonomichnoi kryzy (1927–1929 rr.) / Yu. H. Lytvynenko // Ucheni zapysky Kharkivskoho derzhavnoho universytetu. Trudy istorychnoho fakultetu. – T.9. – Kharkiv, 1962. – S.94-110.
3. Lytvynenko Yu. H. Razvytye kommunystycheskoho dvyzheniya v Indii v 1927–1929 hh. / Yu. H. Lytvynenko // Uchenye zapysky Kharkovskoho hosudarstvennogo unyversyteta. Trudy kafedry Istorii KPSS. – T.10. – Kharkov, 1962. – S.95-112.
4. Lytvynenko Yu. H. Bombeiskyi straik 1908 r. / Yu. H. Lytvynenko // Ukrainska radianska entsyklopediia. – T.2. – Kyiv, 1962. – S.35.
5. Lytvynenko Yu. H. Velyki moholy / Yu. H. Lytvynenko // Ukrainska radianska entsyklopediia. – T.2. – Kyiv, 1962. –
6. Lytvynenko Yu. H. Hkhosh A. K. / Yu. H. Lytvynenko // Ukrainska radianska entsyklopediia. – T.3. – Kyiv, 1962. – S.542.
7. Lytvynenko Yu. H. Indiiske natsionalne povstannia 1857–1859 rr. / Yu. H. Lytvynenko // Ukrainska radianska entsyklopediia. – T.5. – Kyiv, 1962. – S.417.
8. Lytvynenko Yu. H. Lebediev H. S. / Yu. H. Lytvynenko // Ukrainska radianska entsyklopediia. – T.8. – Kyiv, 1962. – S.33.
9. Lytvynenko Yu. H. Maratkhska derzhava / Yu. H. Lytvynenko // Ukrainska radianska entsyklopediia. – T.8. – Kyiv, 1962. – S.233.
10. Lytvynenko Yu. H. Mynaiev I. P. / Yu. H. Lytvynenko // Ukrainska radianska entsyklopediia. – T.9. – Kyiv, 1962. – S.133.
11. Lytvynenko Yu. H. Mirutskyi protses / Yu. H. Lytvynenko // Ukrainska radianska entsyklopediia. – T.9. – Kyiv, 1962. – S.233.
12. Lytvynenko Yu. H. Nana Sahib / Yu. H. Lytvynenko // Ukrainska radianska entsyklopediia. – T.9. – Kyiv, 1962. –

Індійське національне повстання 1857–1859 рр., лідера індійських комуністів А. К. Гхоша, біографічних нарисів про першого президента Республіки Індія Р. Прасада, легендарних індійців Н. Сагіба й Р. Сінга, а також видатних, відомих усьому світу російських індологів Г. С. Лебедева та І. П. Минаєва.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, Ю. Г. Литвиненко, хоча й не висунув якихось фундаментальних концепцій історії індійського робітничого, комуністичного та національно-визвольного рухів, але зробив свій посильний внесок у становлення й розвиток української індології. Як і його вчитель А. П. Ковалівський, Ю. Г. Литвиненко випередив свій час, будучи науковцем нової епохи, взірцем для нинішньої генерації індологів та орієнталістів незалежної України. Майбутнім дослідникам наукової спадщини Ю. Г. Литвиненка радимо детально проаналізувати його загальносходознавчі праці.

S.280.

- S.489.
13. Lytvynenko Yu. H. Prasad R. / Yu. H. Lytvynenko // *Ukrainska radianska entsyklopediia*. – T.11. – Kyiv, 1962. – S.462.
 14. Lytvynenko Yu. H. Radzhnit Sinh / Yu. H. Lytvynenko // *Ukrainska radianska entsyklopediia*. – T.12. – Kyiv, 1962. – S.134.
 15. Lytvynenko Yu. H. Robitnychy rukh v Indii u kintsi chastkovoï tymchasovoï stabilizatsii kapitalizmu (1927–1929 rr.). Kandydatska dysertatsiia / Yu. H. Lytvynenko. – Kharkiv, 1964. – 373 s.
 16. Lytvynenko Yu. H. Utvorennia pershykh komunistychnykh hurtkiv v Indii / Yu. H. Lytvynenko // *Visnyk Kharkivskoho universytetu*. – №104. – Seriia «Istoriya». – Vyp. 8. – Kharkiv, 1974. – S.36-41.
 17. Lytvynenko Yu. H. Indiiski komunisty i robitnycho-selianski partii / Yu. H. Lytvynenko // *Visnyk Kharkivskoho universytetu*. – №118. – Seriia «Istoriya». – Vyp. 9. – Kharkiv, 1975. – S.80-86.
 18. Lytvynenko Yu. H. Stavlennia komunistiv Indii do Natsionalnogo konhresu v 1921–1929 rokakh / Yu. H. Lytvynenko // *Pytannia novoi i novitnoi istoriyi*. – Vyp. 22. – Kharkiv, 1976. – S.70-79.
 19. Lytvynenko Yu. H. Diialnist indiiskykh komunistiv u profspilkakh v 1921–1934 rokakh / Yu. H. Lytvynenko // *Pytannia novoi i novitnoi istorii*. – Vyp. 23. – Kharkiv, 1977. – S.72-81.
 20. Lytvynenko Yu. H. Natsionalno-osvoboditelnoe dvyzhenye v Indii v 1918–1922 hh. y rabochyi klass / Yu. H. Lytvynenko // *Vestnyk Kharkovskoho unyversyteta*. – № 238: *Istoriya y kultura dosotsyalystycheskykh formatsyi*. – Kharkov, 1983. – S.10-15.
 21. Lytvynenko Yu. H., Chuvpylo A. A. Indyiskyi natsionalnyi konhress y khalyfatystskoe dvyzhenye / Yu. H. Lytvynenko, A. A. Chuvpylo // *Voprosy novoi y noveishei istoriyi*. – Vyp. 34. – Kyev, 1988. – S.94-103